

МАНЕРИ ПОВЕДІНКИ У МОРАЛЬНО-ПРАВОВОМУ ПОЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Ольга Петрівна ПРОЦЕНКО,

*доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та суспільних наук
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»
<https://orcid.org/0000-0002-4085-4276>*

Максим Євгенович ЖИДКО,

*кандидат психологічних наук, доцент,
декан гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»*

Манери поведінки формуються та удосконалюються під впливом правил етикету, або вимог гарного тону, які мають конкретно-історичний характер та обумовлюються розвитком культури й цивілізаційними перетвореннями взагалі.

Правила етикету сприяють появі візуально вираженого різновиду соціальної активності людини. Ця активність являє собою відносно стійку цілісність, що поєднує в собі вчинки, дії, а також способи дій. Призначена для зовнішнього оформлення усіх видів взаємодії, така соціальна активність буде іменуватися надалі «етикетною поведінкою».

Етикетна поведінка будується на комплексі стереотипів, зразків, моделей, завдяки яким матеріалізуються, набувають видимих, а іноді і видовищних публічних форм організованість і погодженість індивідуальних вчинків та дій. Етикетна поведінка також тісно пов'язана з сумісними діями людей і являє собою такі його форми, що зумовлені суворою регламентацією, мається на увазі соціальна процедурність, ритуал, церемоніал, в яких певним чином «існує» морально-правова нормативність. Манери поведінки, як складові етикетної поведінки, відповідають сформованими в суспільстві пристойностям, умовностям, які забезпечують дисципліну, порядок та погодження завдяки вимогам моралі і права. Саме вони забезпечують виконання не тільки ввічливих та делікатних форм поведінки громадян, але і додержання ними загальнолюдських ціннісних параметрів спілкування, а саме толерантності, компромісу, санітарії та гігієни, особливо в публічному просторі та в екстремальних ситуаціях, які ми споглядаємо в теперішній час пандемії. Так, деякі прості манери поведінки набувають великого значення не тільки для забезпечення здоров'я окремої людини та оточення, але й для виживання всього людства (носіння масок, додержання дистанції, обмеження контактів, тощо).

Етикетна поведінка може розглядатися не тільки як зовнішня форма спілкування, а і як затребувана комунікація в широкому сенсі. Вона являє собою обмін інформацією, чекання інформації, посилення на інформацію та засвоєння інформації. Це активність, яка завжди йде від суб'єкта. Вона не стихійна, а витончена культурою, досвідом соціальної взаємодії і напрямком на суверенність іншого й інших. Крім того, вона створює ситуацію, подією. Цю особливість етикетної поведінки проявляє характеристика самого вчинку, яка була свого часу дана М. М. Бахтіним: «Нехай я наскрізь бачу дану людину, знаю і себе, але я мушу вразитись правдою нашої взаємини, правдою нашої єдності, яка нас об'єднує та єдиною подією» [1, с. 94].

Манери, що складають етикетний напрям вчинків і дій, створюють кожного разу все нову і нову картину поведінки, а також можуть вільно варіювати залежно від ситуації, набуваючи нових окремих характеристик. У цій своїй своєрідності етикетна поведінка може використовуватися для прогнозування й конструювання окремих кризових ситуацій. Саме тому етикетні прийоми поведінки використовуються однозначно в досягненні погодженості та взаєморозуміння в професійній сфері – в організаціях, на виробництві, в підприємницькій діяльності. Етикетна імперативність в таких випадках одержує статус адміністративних норм, інституційних правил, різного роду актів та законів правового регулювання.

Етикетна поведінка присутня в різних соціальних сферах і певною мірою використовується суб'єктами діяльності. Як відносно самостійну галузь можна виокремити повсякденну етикетну поведінку особистості, яку повинний опанувати кожен учасник соціального процесу. Це ті етикетні технології, що забезпечують відповідне часу культурне й цивілізоване перебування в соціумі. Вони будуються на основі елементарних прийомів, починаючи від санітарно-гігієнічних навичок і закінчуючи системою «соціальних прогляджувань», в які на думку Е. Берна, грають люди [2]. Це прояви умовної ввічливості на зустрічах з людьми знайомими, малознайомими та чужими. Завдяки одиницям етикетної поведінки проявляються універсальні культурні зв'язки, наприклад, сусідство чи гостинність. Етикетна поведінка входить у звичку, як таке, що саме собою зрозуміле, однак стає можливою тільки через систему тривалих тренувань, навчань. Така поведінка належить до розряду неусвідомленого, у тому розумінні, що над нею можна й не замислюватись, не міркувати.

Існує сталий набір одиниць такої етикетної поведінки для заздалегідь обговорених ситуацій. Дії та вчинки в такому випадку стійкі, мимолітні, вільні, але вони обов'язкові, тому й викликають реакцію з боку оточення. Це те, що являє собою ввічливе та делікатне ставлення до Іншого і що, на думкою М. Фуко, є своєрідною «турботою про себе», а саме моральним підґрунтям особистої безпеки [3]. За таких умов порушення правил етикету викликає не тільки моральне осудження з боку соціуму, але й кваліфікується як правопорушення. Трохи інакше етикетна поведінка присутня в соціально значущій офіційній сфері. До неї належить ієрархічний етикет, який супроводжує спілкування, зв'язки й контакти в системі ділових відносин. Порушення таких правил можуть ототожнюватися з порушенням законів адміністративного права та викликати різного роду покарання.

Список використаних джерел:

1. Бахтин М. М. К философии поступка. *Философия и социология науки и техники*. Ежегодник. М., 1986.
2. Берн Е. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений. Люди, которые играют в игры. СПб, 1992.
3. Фуко М. История сексуальности Забота о себе. К.: Дух и литера, 1998.